

Мої спогади

про Леся Курбаса, першого мого на-
ставника і ремеслера, образ якого по-
сидується з незабутнім м'яким вира-
зом. Весело в житті і в улюблен-
ній професії:

Високоодарований ремеслер, ви-
сокомистий в роботі, гнучкий і
непримиренний до найменшої фаль-
ші та помилки.

Як потрапила я до Березані?

Як і завжди товаришів я приї-
хала з перебрів, з села, з невелич-
кою до високої театралної шко-
ли - Інституту ім. Мисика в 1922р.
(в осени). Після задоволення іспи-
тів, ми сідали перед стилом ре-
дактора, що вів "всесторонній актор"
по своїй системі - Леся Курбаса.
Терше, що вражало в його здвиги-
вості - це надзвичайно цупкі гор-
ні брови і виразні промені очей.
Ситаття треба було: - ліричний
вірш, драматичний уривок і
байку. Той же думи відривді на
замітання. Терше замітання ме-
ні було: - "Що ви можете розпо-
вісти про театр Стайрова?"

власнуче, де займалися по різкум (бури) і далі, дова, робота кімнати судії. З трьох кімнат відкривали двері. Один - це серед Березівців знайомих майже не було. Кіда забудем це виводити? Ось троєкуреник Т. Валовик з мистуком в руці приземлено до порца якоїсь дівчини, вгнїв її робити колесо, штовп стоїть, коло сїнни догори ногоми на стіночку, повстає кімнати Борис Тідино нікого і нікого, круг себе не дають, повний середнєснєк писта! - "бути їй не бути в кутку на одній нозі стоїть кадійка Тішаренко, без зіднявез до колена, це вона тремірує очик з пластичних рудів. "Пісешник" як тоді казали собі, то навганьз по балету, сїанок, вилсадила нам дуже цікаво, урмивзз балетни Нідеанької А. Шуваренка. З другого кутка келовез - "міа-ма-ма, міа-май" і прейдзгнучевц до нас руку, штовп грудьми галевом промивав - "сердце"! Ніхто нікому не забавав. Все це було "до".

В десятій годикі прийшов Л. Курдас нас, ковенокат, він потїв до окремої кімнати, на великому розмиву. Сїм

кучома, ще раз він в кожого взи-ливет і сказав: - до студії мені не вистагало це був десяті. Я звернувет до товаришів, кого взяти? Професійних акторів чи молодих? всі в одик голое відповіли - молодих, звєти молодих. Сїм і взяв вав.

"Ви будете ви акторами, чи хїто з вав не буде, але перше того я вимагало від вав, аби ви були молоді, громадянські, товаришамі. Це - перше. "В студії у нас навганьз і не лише за факт". І дїсно, швидко і ми всі зробились филозофами. Кому та филозофїз давалося легше, кому не дуже, але що, ралта їсі" сказав Тераклїт, то то ми швидко довідчили і заевїли.

В ті часи, ми знали ажно віганьз - "добрї роботи" - вона замїняло і "добирядень" і до побаченнєз Я приймала урають у вєих пвейтєват Курдаса в 1^{її} майстерні в Ксі-ві, погикаючи з вєшави "Мовїєн". Спочайку інсєнїровани, далї пєса того галєу, були масовї. Теромє дїла масса. Нєлегко було працювати режисєрскї, особливо в пєсі Тазєнкєвєрє

„Газ“, що майже воз буча на великих
масштабах. і мусило бути істинною
студією на право навчатися театру.

(В п'єсах, того періоду мені не довелося
заграти будь яку ролу в п'єсах
Курбаса.) Мише з Саранжа, погодився
диз мене захопленого родина в п'є-
стават Курбаса, та в п'єсах мо-
лодих режисерів, учнів його, нам
Курбасові дозволявся допомагати їм
в роботі, не лише порадою, а гасило,
заєкнавши рукава, вже без підписан-
ня, вийшов з партнеру на сцену і назад.
Вже пройшли роки, ми всі буча
добре наїтреніровані, владіми Гілом,
Голдвелл, кога щоденний тримати не
принимався і був обов'язковим диз
всех, за дуже невеликими винятком.
(маю на увазі Івана Олександровича
Марезненка)

Ще в Київський період направила
у нас Ірина стара побудова п'єса
„Гриштинське у дурні“. в п'єсах
режисера Ф. Лопатинського. Вис-
тава буча ним розвішено як цар-
кове виводило зі великого амплуа
ключів, ключес, уніформ і т. ін.
Ми літали на трапцізт, вчили

на руках, крутили колеса, свалили,
тама було стійким сміху, фактури Га-
лановичів і грі „Кухня та Дракня“.

Як ми працювали? Оббиралися
п'єса, чи то стверджували її видір на
колективі введіння її обговорення.
Не знаю, що і як робилося в вашій
режисерській лабораторії (я буча
лише акторсьа) але на колектив
Курбасе виходив уже зі своєю леною,
режисерською декларациєю. Докладав
про план, образ виставки, її ідейну
спрямованість, значіння її диз театру
і т. ін. Туталося обсяга ролів. Зви-
чайно буча трагедії, стово одержувов
не ту ролу про яку мріяв, яку вже
„вийрав“ собі, алет... свов, сводяється,
підкорювалося загалому, тамувалося
биль зневіррз і поєшурово із немож-
ливої „ролі, народжувалося „своє“.
моділа.

Ролі перетягували кожен сам собі.
на це давалося змийєт час. Давалося
час на індивідуальну „кабінетну“ роз-
робку своєї ролі, на підбір і знайде-
ство з підсвідомим майстерством.
Коек визначов місце і значіння свою
персоналю, лікію його введіння, її

логіку (поведінку) і те що тепер відомо
у нас в розумінні "лічильні" і що
ми тоді звали "дисциплінарного лі-
чильні" "внутрішнім зупиням."

Після цього першого своєї "кабіне-
ної" роботи, на колективі ішла де-
сіда кожного з решеюсера. Згаєт в
обговоренні приймала всі. Коли вже
була докладеність напрацювання
як ми казали "в чужі" то після
перевірки тексті зразу виходили на
К. Союзну - споганку в той, де по-
рочу з'являвся деталі одорименту,
станки, то що і переточили на сцену.

Награбати нікому, нікому, Курдає
не давав, з зовнітним ми ходили
довольно, тільки вкладав сам по
собі. І казали, каві'ї, в розогану
порядку, дозволяв корисуватися
тільки його владення текстом, на
ту тему, а також і пошукати
самому свет міде в дії в сценарно-
му процесі, то-б то в мізансцені.

Що й казати, то був такий нем-
вий, зачеплюючий дивний аналіз, що
не лишав виконавців і нічого інше,
будив полемі, розбурхав його
емоції.

9
Не лише вистава, а навіть і проди
з Курдаєви, були для нас акторсь-
кий творчим святком.

Судилося у нас в театрі не було,
від самого нашого "народження" і це
таким був один із серйозних гріхів, що
не прощало Курдаєві тодішній теа-
тральна громадженість.

Звідки взявся в ті часи думка, серед
українських акторів, що Курдає ні-
би то акити, а не акторів, в тому
розумінні, що не давав їм волі, гасит
ініціативу, похвалюв їх своєю індиві-
дуальністю, ков'язував їм "свет" в
їх акторській роботі?

Це неправда! Тількишого довір'я на
самостійну роботу, на вінілензі свого
задриса, право довести його до п'ярага
і більше не зустрічала. Курдає був
прекрасний актор, він ніяк показати
виконавці, його б тільки чинилося і
ми дуже любимо його покази, але
я не пам'ятаю, ади він, сев так,
знаєтька, ні з того ні з свого, по-
казав би показувати "грами", і на-
звувати це. Тільки тоді, коли
вже було "прикраси свет", не правдою.

10
 (дійову літню свою перевагу) обволо-
 діли, хай скупо своїм підтекстом
 (визирітним, зухвалим), а бувало так,
 що наприклад душевні сцени члени
 самовільно готувалися і через думку
 нас показувалися йому, лише жоді,
 як казати вгледившись за те що
 відповідало його задуму і розумін-
 ню, Курбає поймав допомогою раз-
 вивідати те чи інше положення.
 Лише тоді, він міг показати, жо-
 ді він керував процесом, процесом
 стійким його ренісерового задуму.
 Курбає був майстром най-
 виразнішої мізмасери, декоратив-
 но-театральної, зручної-
 найзручнішої.
 Курбає не вклав на сцені «краси-
 вості». З перших студійних кроків
 він нас ввів не думати про те,
 «а як я буду виглядати? - може не-
 красиво?». Він ввів нас бути
 виразним до кінця, бодіти до глиби-
 ри, сірої, невиразної. Ввів без-
 тача гучити, а ще більше вважат

11
 «таїти», уникати любові; плас-
 кої похоти текучо, не грами текучо,
 та етда.
 У нас був родовий термін: -
 «перетворення». Для тих, хто з Кур-
 бая не працював, не вступавого,
 а десь, уздовз губ з десятим вусті, і на-
 мавав працювати «по Курбає» їм
 так «наперешкорював» що сират,
 і притім лише зло і погану славу.
 Що воно таке, те Березилке
 перетворення?
 Курбає ввів нас вразі неїти вступ-
 рішкі неїтїа свого перевагу
 його думками, йому етїем сир-
 яти ті самі власні текїти, що
 виконавсь сам собі створити, згуду
 їти і неїти. Слово було вже завер-
 шенням цього процесу. «Перетворен-
 ня» наше Березилке не що інше, да-
 те, що ми тепер з'ємо, друга м'яка.
 Я так розумію.
 В наших акторських роботах Курбає
 борав з розсудливою та естетично-
 таїтїєю. «Не м'якуїтсь на сце-

ні своєю вишуканою мовою, до якого
тако мовою не дійде.

Звичайно, мало ішло нас в ті сезони
склад трупи був великий, нас вистав-
ляли на кілька театрів. Але ніх-
то не хотів кидати стіни театру
із-за Курбаса. Безперечно його вели-
кий талант, майстерність, муз-
тура, всебічно розвиненість на сцені і
особливо його чарування, тримали
кого себе і молодих і старих.

Ми любили Курбаса, але і він на-
магав тиша. Уночі було спок-
ою на сцені, як на масу іншину,
його спостережливе око з прихвиль-
ною уважкою дивилося на сцену.

Але ~~якщо~~ не був. За кожної
мислі, неспокійно і не прихвиль-
но, зі своїм своїм титанічним
міа, так заворушити, що той
яко був вана, ми тільки не зазирали.
Курбас любив актора.

Любив так, що відкинувши, відкинувши
працював над собою, що любив свій

13.
театр, а не себе в театрі, кога маю
у нас по-людськи не було.

Самий випадок був на одній з проб,
з артистом Шмідом. Тривалий актор,
талановитий, малий, самородок, він
присидів до 1-ї майстерні разом з
рядів Червоної Армії. Він був дуже
високий, довгоногий, двогорбий, над-
звичайно сценічний. В неї неспокій-
ний, окрімко задуманий і обличчям
був катаркий. Але, коли одного разу
Шмід під час пробі воблаво гартно
пробів свою сцену, то Курбас в захоп-
ленні звернувся до всіх зі словами: —

— „Який він вродливий цей Шмід!
... у відповідь товариші засміялись.
„Ні-ні“ з одуренням вимовив Кур-
бас „дуже вродливий він просто —
Красунь“!

Масові сцени у нас були індивіду-
лізовані, в постановках Курбаса воблаво
цікаві. Не було вистава, щоб глядач
або преса не відзначили кількох ви-
разних персонажів маси, заєю на-
віть без кожного слова, мовою сфа-
ркан.

14
На другий сезон в Карпівці, Курбас в своїй постанові „Народній Малахії“ дав мені прекрасну, драматичну роллю санітарки Олі. Це була з моїх улюблених ролей. Вона мені була дуже рідна погайкою. Зі всіма ачаршом заправу молодик він розлучався з до Олі. Одного разу Олександр Шенанович мене застеріг: — „Кам'ятайте що Оля... це прости мелодія на дорогею інструменті...“ Це постійне порівняння було мені віником, що тримали міру у виборі простоті. Це любов з „Гіто“ в постанові „Мико Мазайло“ „Мико Мазайло“ була експериментальною роботою режисера і театру. Тривала вона довго. Другий склад виконавців квітково було лише присутнім на пробах. За все час у мене була лише одна проба (часово) Але, так гіткою був проведений дійовий аналіз п'єси, так вона була побудована на завданні, такі гіткі мізансцени, і навіть місія, що нам закордон артистка Шенанова, що єдина

15
першим виконавцем ролі Олі і перед світлими громадськими переглядами стало, дало, що вийти на сцену вона не змогла, то мій скепсис, як казали, абсолютне не порушив. Так і змінив за мною, Курбас, цю надзвичайно пранадну, легку комедійну роллю, молоді квіткової зів'язки — нашої сугаєнці. Крім свідомого розбору матеріалу, дівої спрямованості, взаємодіювання та відношення Курбас тільки допомігав і образного бачення. Наприклад там у „Гіто“ були слова: — „а як розтавлямо вік сказав — це в мене вік, як два всіякні озери в елесту“ і т. ін. „Ви як бачите Мезя“ питає мене Курбас „бачите ті озери? Іх обов'язково треба бачити то і мейдор іх побачити.“
В постанові „Злата Річка“ Курбасом було зроблено кілька сцен. Одна з них — сцена 1-го акту у Веріки, була зроблена ним цілком. Вся ця сцена надзвичайно динамічна, повна драматизму. Зв'язана мала дечка фотка на Веріки — „Берта“. Я граю Берту.

Це була тоді моя третя студійна роль, не вважаючи на те, що позвілься "Верта" в п'єсі після 1-ї сцени 1-го акту лише в сценарній сцені 5-го.

Трагійний сезон. Десь в середині наступного відновляли "Ріфко" Трагічним проби з режисером Вишавою, все було під глицьке прийшов Курбас приймати роботу. Ще під час сцени, яков красива яка, можна було побачити, що Курбас смурий. Після кінця сцени він зробив свої зауваження, а мене звільнив на кінець. "Що з вами трапилося десь? Ви забували все це якове і цікаво що в вас було. Верніть! Подумайте!!" А трапилося те, що з під час відновлення, зачепився зовнішнім малюнком ролі, формою і Курбас не дав мені права висестити це на сцену.

Великим поспіхом була п'єса Курбасом п'єси "Трагедія" про порі революції 1905-го року. Вірніше п'єси - не було. Був зматий власний сценарій на грунті Яковів п'єси, дуже сьмативний, до нас навіть тоді дійшла чуток, що кідь-то репертуаром багався, чи дозволити цю "п'єсу"?

Але режисер бачив вже одраз свої вишави, і вирів довести свій задум, втілюючи його.

За великою кількістю кілометрів персонажів, всі ми, там грали по декількох ролях. Масовит сцен було багато і на рочу в них тем було тімало. Вето репертуарну роботу Курбас вів сам, без акторських. Це вимагало багато сил, але режисер працював надменно і кола вела було радісно і легко. Вся п'єса мила в сумнат, лише зі скупими драматичними, шіткими до що, велику роль відігравав світ та музика.

Яка цікава була сцена заєдання "Фершавної" Дучи "де було багато іє "тдричнат фігур, портретні гримми! Персонажі були майстерно втілені Змовілий Побідоносцев" у блонкузім виконавці артиста Крушівського, майстерно грали неологічну "пару царів" артисти Тіриш та Яков. і багато, багато одразів декриво докесекнат до глядача.

Вражливю сцена урестового ходу до Зимного Палацу. - Під прешкфурдими

на затісненій порожній сцені, ряди маси від портьялу до портьялу.
„Міністр“ командував розстрілом з балкони Дель-Етану.

Незвично було зроблена сцена міґінгу, де висунув прожектор Ганок. Також на задній порожній сцені, маса була так розташована, що у відношенні ракурсу, освітлення і збільшення (кімкети) тілі акторів зайнята в сцені. Обдування, прожектори, кардинали до великих масштабів і переконувало це в повній мірі.

Незабутній враз революціонера Калізева в сцені перед сиротами. Калізева грав великий актор Вугла, трагічно загинувший харківський актор - Делінік, що незалежно до того, прийшов на рідну сцену. Сцена виглядала так: Діг... лише деталі оформлення - чимало стіна з ^{загратуваннями} віконцями вгорі. Мізгане слово проникає через нього в камеру. ^{прикрити} Калізева тише семантичного мисля матері, а десь далеко, мов би з верньє, го зречу в'язниці льетвез все час тича мелодія; - „Судний місяць пм-

19
всім над рекою, все в об'їзми ногою тишиши і т. д.“... Тоді стівця - високий тенор красивого тенору (співав арт. Хвиль) і останні слова Калізева, коли він у все зреш на тангані вдивляючись мов би в майбутнє, з важкою вірою, все великий говорив: - „Там зійде сонце“!... це був кінець вистави.

Коли вистава „Троло“ була для театру, а особливо для нас акторів Українським Святком. За масштубними тем була знаєв особлива атмосфера тиши, зібраності. Не зібрані (за середньими) в ній не можна було бути. Курбас і Березиль це найкраща, найкраща створка мого театру. Святкова! Незабути! (Курбас познайомив мене з темологією акторського драму, від початку до кінця він був наставником, він виконував в нас акторів, навіть змогу до істнування, для того свого ковання мені дав Березиль, через ті тямони на обід, ктдо то що... Знаєш поїздом з нами в Київі театру театру бійці 45-ї Червонопрапорної дивізії.

А наші виїзди на підготовчий період, та нагаданої відпустки з душеного містечка Картово, на 16-ту станцію м. Сусси. Там були ми всі колективом (командою). Там робота, навчання, поєднувалися з прекрасними відпочинками і повертали ми всі повні сил та молодого запалу. Це також все Курдас - його ініціатива!

Зовнішнісінький Курдас був хрещавий, сестриччина. Губки волосся в дже рано подала висітаттєз сивина, волосся дуже ніжне не притязано-вмизане, крупні риси обличчя, його густі волосся брова, приємності очі. Три зустрічі він завжди вітався зі щирою повніністю.

Високий, стрункий, ходив широкими кроками, розмагачено, в руках був покривачий. В пам'яті залишався зростаючого в кейтаттєз сірих тонів.

У літку носив сорочки з відкритими комірами, або гарні вишивані українські сорочки (Окопе прийняв моду медовничих краваток "а то" казав, у чоловіків зчудільшого часу був відкритий гарбаш, то горний, то стрий, а от тепер буде знаєв хрещавий м'яз).

А може, таму вони йому подалася, що їх дарувало дружиною його Валентина Миколаївна Гименюта!

Всі роки в театрі була найшвейшійшою морально атмосфера. Не було сімействених, групірових, закриєних дрібизкових суперечок, інтриг. Це також заслуга Митяз і Брандзикино, нашого першого друга і кастівника Александра Степановича Курдаса. А скільки і думи акторів відбрав нам себе Курдас? (Нас було багато, виспачало в на два добрих театра). В Київській періоді, ще з молодого театру "була твмановича" актриса, ще, так рано пішла з театр. — Ріта Нацадишанко, зовні така тендітна, глибоко вміщувалась з низкими прекрасного театру голови. Актриса класичного репертуару, тріадійно актриса А. М. Галкедучи розумна, культурна, людина великого серця. "Вірний", "Хрема" в Тайдаланці арі. Іванович Т. П. Соколатий актор і режисер Васильович С та Делена П. П. ... і ще багато, багато інших, уявляючись, віддаєть загальної справі театружених Нового Театру.

22
(Ще в Києві прийшов до Березилів, до Курбаса наша „наймолодший“ товариш наш мановний Іван Александрович Ємарьженко, майбутній кордонець української сцени. Відк такому родив „канаді“ „Батмані“ і вес інак хіба що троти колесени.)

В Жаркі велький перод чим був з Курбаса? Старшою групто акторів були артисти Бугаса, Крумлянський, Тіряк, Шквій, Сердюк, Добровольська, Вадівна, Радгун, Астопович і перша актриса театру, перша бланкура урниця Курбаса, його дружинка Вадівна Миколаєвна Шемькова і далі велика група його вихованців, генер блато відомит українських акторів.

(Гені Курбаса малоді режисери: — Тяжко Борис, Бортник М. Лев Дудовик тівніше В. Селєренко і др. і др.)

Нерозлучно творчо дружили були Курбаса з художником В. Меллером, що оропач в всі пошави Курбаса. Чисо писав музику до вистав клоповитр Мейтурс.ю. Все, всі вони внесли свій вклад в скарбницю української

23
культури і з ними першій Курбас. Як Франко, безмалієтто одірва.лов, пре краєне асїитіз видійного майїтра нашої доби у повному розквітті його буйного таланту.

За все спасибі дорогому колегаму! За те, що навчив бути великим до себе, не бастити з критики, виховував в нас пошиз смаку, любов до театру і впертої прогресивної праці, за всю ту грунтовну підготовку „тіла і душі“ яку пройшли ми в студії — театрі „Березилів“

Лизько виконуює пам'яті незабутнього вчешель, режисера-майїтра, що, щедро поділяв з нами свої великими обдаровання Народного артиста Республіки Александр Степановича Курбаса, що по праву має зайняти місце серед найкращих Мистців Радянського Театру.

1965 р. 10/2

В. Давиденко
Артистско 7-13, Березилів

Державний музей
театрального музичного
Гімназії театру УРСР
Книга вступу 1552
Інв. № 10028
9.1. 1968р.